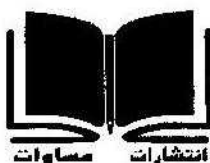

آیین دادرسی در امور کیفری

نگارش:

نور محمد صبری

(وکیل پایه یک دادگستری و مدرس دانشگاه)

انتشارات مساوات

سرشناسه : صبری، نورمحمد، ۱۳۴۸-
 عنوان و نام پدیدآور : آیین دادرسی در امور کیفری / نگارش نورمحمد صبری.
 مشخصات نشر : تهران : انتشارات مساوات، ۱۳۹۳.
 مشخصات ظاهری : ۴۱۰ ص.: جدول.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۷۰۳-۸-۵ : ۲۵۰۰۰۰ ریال
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 موضوع : آیین دادرسی جزایی — ایران
 موضوع : حقوق جزا — ایران
 رده بندی کنگره : ف ۱۳۹۳ ۸/۴ KMHE6
 رده بندی دیویی : ۳۴۵/۵۵۰۵
 شماره ی کتابشناسی ملی : ۳۷۴۷۴۷۴

◦ عنوان کتاب: آیین دادرسی در امور کیفری

◦ پدیدآورنده: نورمحمد صبری

◦ حروف چینی: روناک کریمی

◦ چاپ و صحافی: پردیس دانش

◦ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

◦ نوبت چاپ: اول

◦ تاریخ چاپ: زمستان ۱۳۹۳

◦ قیمت: ۲۵/۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۷۰۳-۸-۵

ISBN: 978-600-92703-8-5

مقدمه

خِرَد با عشق چون گردید دمساز
به نام او چو شد هر جمله آغاز
فراوان نکته‌ی ناگفته دانی
هزاران گنج پیدا می‌توانی

۱- اهمیت «آیین دادرسی کیفری»، به ویژه بر صاحب‌نظران مسایل جنایی پوشیده نیست. تا آنجا که گفته‌اند: چنانچه به کشوری ناشناخته گام نهید و مشتاق آگاهی از حقوق و آزادی‌های فردی، و ارزش و اعتباری که جامعه برای آن قائل است، باشید؛ کافی است به قانون آیین دادرسی کیفری آن مراجعه کنید.^۱ «اصل براءت» که هم اکنون، علاوه بر قوانین اساسی، در قوانین آیین دادرسی کیفری بسیاری از کشورها نیز گنجانیده شده است، ایجاب می‌کند که شهروندان را ناکرده بزه فرض کرده و تا موقعی که به موجب حکم دادگاه صالح محکوم نگردیده‌اند، از اعمال هرگونه واکنش کیفری نسبت به آن خودداری کنیم.

بدین ترتیب، برای تبدیل متهم به مجرم و اعمال مجازات، ناگزیر از وضع و اعمال آن چنان قواعد و مقرراتی هستیم که، هم مجرمان واقعی را در سایه‌ی رعایت و اعمال آن بتوان به کیفر رسانید و هم و به ویژه، بی‌گناهی افرادی را که ممکن است در معرض اتهامات ناروا قرار گیرند، اثبات کرد. مجموع این قواعد که بین وقوع جرم و اعمال مجازات حائل می‌گردد و قدرت عمومی را از هرگونه تعدی و تجاوز احتمالی به حق دفاع و آزادی شهروندان مانع می‌شود، «آیین دادرسی کیفری» نام دارد.^۲

۲- برای این که مجازات و یا اقدامات تأمینی و تربیتی مؤثر واقع گردد، و به اهداف خود نایل آید، در جوامع متمدن امروزی، بزهکار را بلافاصله بعد از ارتکاب جرم، مجازات نمی‌کنند؛ فی‌المثل؛ مرتکب قتل عمدی، بلافاصله بعد از وقوع جرم و در همان صحنه‌ی جنایت، اعدام نمی‌گردد؛ و سارق یا کلاهبردار به محض ارتکاب بزه، روانه‌ی زندان نمی‌شوند. برای اعدام قاتل و زندانی کردن سارق یا کلاهبردار و به طور کلی برای کشف، تعقیب و رسیدگی نسبت به کلیه‌ی

۱- ابن تعبیر، از «ماری یوپاگانو»، حقوق‌دان ایتالیایی در قرن ۱۸ میلادی است؛ «هر گاه به کشوری وارد شدید و خواستید ببینید که حکومت آنجا، تا چه اندازه دغدغه‌ی رعایت حقوق و آزادی‌های شهروندان خود را دارد و تا چه اندازه به حقوق و آزادی‌های شهروندان خود، پای‌بند است، کافی است به قانون آیین دادرسی کیفری این کشور، نظری افکنید».

۲- محمد آشوری، آیین دادرسی کیفری، جلد اول، صفحه‌ی ۱.

جرایم ارتكابی و اجرای هر چه دقیق‌تر حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، رعایت تشریفات خاص قانونی ضرورت دارد.

مجموع این تشریفات و قواعد را که در فاصله‌ی بین ارتكاب جرم و خاتمه‌ی اجرای مجازات و یا اقدامات تأمینی و تربیتی رعایت می‌شود، «آیین دادرسی کیفری» می‌نامند. از طرفی، اجرای واقعی عدالت، نیازمند وجود قواعد و قوانینی است که از تعقیب و مجازات افراد بی‌گناه جلوگیری کند، راه فرار از مجازات را به روی مجرمان ببندد، به دادرس امکان دهد که در کمال آزادی و استقلال، وقوع جرم و انتساب آن را احراز کند، شخصیت متهم را بشناسد و بتواند مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی متناسبی تعیین کند که موجب تنبّه و اصلاح بزهکار شده و در برگرداندن او به زندگی شرافتمندانه‌ی اجتماعی مؤثر افتد و اجرای واقعی عدالت را تأمین کند.^۳ قوانین آیین دادرسی کیفری باید پاسخ‌گوی این نیاز باشد.^۴

۳- هم چنین، اگر عدالت ایجاب می‌کند که، هر بزهکاری به کیفر برسد؛ همین عدالت باید مانع از آن شود که بی‌گناهان مورد تنبیه قرار گیرند. پند معروف: «اگر صدها بزهکار از مجازات برهند، بهتر از این است که، بزه ناکرده‌ای مجازات شود»، در راستای همین اندیشه و طرز تفکر است. لذا، در قوانین آیین دادرسی کیفری هر کشوری بایستی به این مهم نیز پرداخته شود. کما این‌که، در قانون آیین دادرسی کیفری جدید مصوب ۱۳۹۲ نیز، قانون گذار، ماده متعددی را در این زمینه پیش‌بینی کرده است.

۴- نخستین قانون، در خصوص آیین دادرسی کیفری با عنوان «قانون موقتی اصول محاکمات جزایی» در تاریخ ۹ رمضان ۱۳۳۰ هجری قمری برابر با ۱۱ شهریور ماه ۱۲۹۰ هجری شمسی (که در بعضی منابع، تاریخ تصویب آن، ۱۲۹۱/۵/۳۰ هجری شمسی قید شده است)، مشتمل بر ۵۰۶ ماده تصویب شد. که بعدها و بنا به توصیه‌ی فرهنگستان ایران، به «آیین دادرسی کیفری» تغییر نام یافت. و در طی سال‌های بعد نیز، به کرات مورد اصلاح و الحاق قرار گرفت.

دومین قانون، و بعد از تغییر در نظام قضایی کشور و حذف دادرها و برای اجرای قانون تشکیل دادگاه‌های عام (عمومی و انقلاب)، با عنوان «قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و

۳- کما این‌که، در بند «ت» ماده‌ی ۱۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، در صدور حکم تعزیری از سوی دادگاه، به «سوابق و وضعیت فردی، خانوادگی و اجتماعی مرتکب و تأثیر تعزیر بر وی» اشاره شده است.

۴- محمود آخوندی، آیین دادرسی کیفری، جلد اول، (کلیات و دعاوی ناشی از جرم)، صفحه‌ی ۳۷.

انقلاب در امور کیفری» در تاریخ ۱۳۷۸/۶/۲۸ مشتمل بر ۳۰۸ ماده از سوی کمیسیون امور قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی و برای اجرای آزمایشی به مدت سه سال تصویب شد. و در چند مرحله نیز، اجرای آزمایشی آن، تمدید گردید.

و نهایتاً، قانون حاضر به عنوان سومین قانون، آن هم بعد از فراز و نشیب‌های زیاد با عنوان «قانون آیین دادرسی کیفری» مشتمل بر ۵۷۰ ماده در تاریخ ۱۳۹۲/۱۲/۴ به تصویب کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی رسید. که تنه‌ی این قانون نیز، با عنوان «قانون آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی» مشتمل بر ۱۲۹ ماده و ۵۶ تبصره (از ماده‌ی ۵۷۱ تا ۶۹۹) در تاریخ ۱۳۹۳/۷/۸ به تصویب کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی رسید و در جلسه‌ی علنی مورخ ۱۳۹۳/۲/۲۸ مجلس شورای اسلامی با اجرای آزمایشی آن به مدت سه سال موافقت گردیده است.

۵- به هر حال، در این کتاب، (که نگارش آن بلافاصله بعد از تصویب و انتشار قانون اخیر، آغاز شده بود و به لحاظ تنه‌ی آن، مدتی به تأخیر افتاد)، ضمن ارایه‌ی «قانون آیین دادرسی کیفری» مصوب ۱۳۹۲ و «قانون آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی» مصوب ۱۳۹۳، سایر قوانین مرتبط با این دو قانون نیز (که عموماً در متن قانون آیین دادرسی کیفری به نوعی مورد استناد قرار گرفته‌اند)، آورده شده است. با این توضیح که، در ذیل مواد قانونی و با توجه به نیاز جامعه‌ی حقوقی کشور، به آرای وحدت رویه صادره از هیأت عمومی دیوان عالی کشور، نظریه‌های مشورتی اداره‌ی حقوقی فقهی قضاییه، موادّی از قوانین مرتبط با موضوع و نیز دکترین و اندیشه‌های حقوقی اشاره گردیده است. که می‌تواند مورد استفاده‌ی قاطبه‌ی حقوق دانان اعم از اساتید حقوق، وکلای دادگستری، قضات، مشاوران حقوقی، سردفتران، متقاضیان شرکت در آزمون‌های تحصیلی و حرفه‌ای حقوق و سایر علاقه‌مندان به مباحث مربوط به «آیین دادرسی کیفری» قرار گیرد.

به علاوه، سعی شده در ذیل موادّ قانونی و بعضاً در زیرنویس‌ها، نکات کلیدی و مهمّ، آن هم با زبانی ساده و گویا ارایه گردد که به طور خاصّ می‌تواند برای دانشجویان و متقاضیان شرکت در آزمون‌های تحصیلی و حرفه‌ای حقوق قابل استفاده باشد. تا چه قبول افتد و چه در نظر آید.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	مقدمه
	● قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲
۱۵	بخش اول - کلیات
۱۵	فصل اول - تعریف آیین دادرسی کیفری و اصول حاکم بر آن
۲۳	فصل دوم - دعوای عمومی و دعوای خصوصی
۴۳	بخش دوم - کشف جرم و تحقیقات مقدماتی
۴۳	فصل اول - دادسرا و حدود صلاحیت آن
۴۶	فصل دوم - ضابطان دادگستری و تکالیف آنان
۶۶	فصل سوم - وظایف و اختیارات دادستان
۸۸	فصل چهارم - وظایف و اختیارات بازپرس
۸۸	مبحث اول - اختیارات بازپرس و حدود آن
۱۰۰	مبحث دوم - صلاحیت بازپرس
۱۰۴	فصل پنجم - معاینه‌ی محل، تحقیق محلی، بازرسی و کارشناسی
۱۱۹	فصل ششم - احضار و تحقیق از متهم، شهود و مطلعان
۱۱۹	مبحث اول - احضار، جلب و تحقیق از متهم
۱۳۶	مبحث دوم - احضار و تحقیق از شهود و مطلعان
۱۴۱	فصل هفتم - قرارهای تأمین و نظارت قضایی
۱۶۲	فصل هشتم - اقدامات بازپرس و دادستان پس از ختم تحقیقات
۱۷۱	فصل نهم - تحقیقات مقدماتی جرایم اطفال و نوجوانان
۱۷۳	فصل دهم - وظایف و اختیارات دادستان کل کشور
۱۷۶	بخش سوم - دادگاه‌های کیفری، رسیدگی و صدور رأی

۱۷۶	فصل اول- تشکیلات و صلاحیت دادگاه‌های کیفری
۲۰۶	فصل دوم- رسیدگی به ادله‌ی اثبات
۲۱۰	فصل سوم- رسیدگی در دادگاه‌های کیفری
۲۱۰	مبحث اول- کیفیت شروع به رسیدگی
۲۲۱	مبحث دوم- ترتیب رسیدگی
۲۲۵	مبحث سوم- صدور رأی
۲۲۸	فصل چهارم- رسیدگی در دادگاه کیفری یک
۲۲۸	مبحث اول- مقدمات رسیدگی
۲۳۲	مبحث دوم- ترتیب رسیدگی
۲۳۴	مبحث سوم- صدور رأی
۲۳۵	فصل پنجم- رأی غیابی و وخواهی
۲۳۷	فصل ششم- رسیدگی در دادگاه اطفال و نوجوانان
۲۳۷	مبحث اول- تشکیلات
۲۳۸	مبحث دوم- ترتیب رسیدگی
۲۴۰	فصل هفتم- احاله
۲۴۲	فصل هشتم- رد دادرس
۲۴۵	بخش چهارم - اعتراض به آراء
۲۴۵	فصل اول- کلیات
۲۵۵	فصل دوم- کیفیت رسیدگی دادگاه تجدیدنظر استان
۲۶۰	فصل سوم- کیفیت رسیدگی دیوان عالی کشور
۲۶۶	فصل چهارم- اعاده‌ی دادرسی
۲۷۶	بخش پنجم - اجرای احکام کیفری و اقدامات تأمینی و تربیتی
۲۷۶	فصل اول- کلیات
۲۸۶	فصل دوم- اجرای مجازات حبس
۲۹۳	فصل سوم- اجرای محکومیت‌های مالی
۲۹۸	فصل چهارم- اجرای سایر احکام کیفری
	فصل پنجم- اجرای قرار تعلیق، اجرای مجازات، آزادی مشروط، قرار تعویق صدور حکم،
۳۰۱	نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی

بخش ششم - هزینه‌ی دادرسی	۳۰۴
بخش هفتم - سایر مقررات	۳۰۷

● قانون آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی مصوب ۱۳۹۳

بخش هشتم - آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح	۳۱۶
فصل اول - کلیات	۳۱۶
فصل دوم - تشکیلات دادسرا و دادگاه‌های نظامی	۳۱۸
فصل سوم - صلاحیت	۳۲۲
فصل چهارم - کشف جرم و تحقیقات مقدماتی	۳۲۴
مبحث اول - ضابطان نظامی و تکالیف آنان	۳۲۴
مبحث دوم - کارشناسی	۳۲۸
مبحث سوم - احضار	۳۲۸
مبحث چهارم - قرار بازداشت موقت	۳۲۹
مبحث پنجم - مرور زمان	۳۳۱
فصل پنجم - وکالت در دادسرا و دادگاه نظامی	۳۳۲
فصل ششم - ترتیب رسیدگی، صدور و ابلاغ رأی	۳۳۲
فصل هفتم - تجدیدنظر و اعاده‌ی دادرسی	۳۳۴
فصل هشتم - اجرای احکام	۳۳۵
فصل نهم - زندان‌ها و بازداشتگاه‌های نظامی	۳۳۶
بخش نهم - دادرسی الکترونیکی	۳۳۷
بخش دهم - آیین دادرسی جرایم رایانه‌ای	۳۴۴
بخش یازدهم - آیین دادرسی جرایم اشخاص حقوقی	۳۵۱
بخش دوازدهم - سایر مقررات	۳۵۳

● قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی مصوب ۱۳۸۳

● قانون نظارت بر رفتار قضات مصوب ۱۳۹۰

کلیات	۳۵۹
فصل اول- دادگاه عالی و دادرسی انتظامی قضات	۳۶۰
فصل دوم- مجازات ها و تخلفات انتظامی	۳۶۳
فصل سوم- آیین رسیدگی به تخلفات انتظامی	۳۶۸
فصل چهارم- تعلیق قاضی	۳۷۲
فصل پنجم- رسیدگی به صلاحیت قضات	۳۷۳

● آیین نامه‌ی دادرسی و دادگاه‌های ویژه روحانیت مصوب ۱۳۶۹
اصلاحی ۱۳۸۴

وظایف	۳۷۹
«تشکیلات»	۳۸۰
الف) دادرسی	۳۸۰
ب) دادگاه	۳۸۲
«صلاحیت‌ها»	۳۸۲
آیین دادرسی	۳۸۴
«جرم»	۳۸۴
«ضابطین»	۳۸۵
وظایف و اختیارات دادستان‌های شهرستان ها	۳۸۶
اختیارات و وظایف دادگاه	۳۸۹

● قانون نحوه‌ی اجرای محکومیت‌های مالی مصوب ۱۳۷۷

منابع و مأخذ	۳۹۹
الف) کتاب ها	۳۹۹
ب) پایان نامه‌ها و جزوات درسی	۴۰۲
ج) قوانین و مقررات	۴۰۳